

comprendibles com llocs on hi ha hagut un forn, recordat o no, per tal o tal motiu anecdòtic. P. ex.: un d'antic a l'Urgellet: «apendicio de *Forno*» a. 1015 (BABL VIII, 419). Masia empordanesa al SO. de Terrades: «*Fornos*, villa in pago Bisildunensi» a. 844 (Cat. Car. II, 152.11, 155.11). Entre els boscos de l'alta Vall Ferrera: bosc de *fóns*, enumerant després els d'Ose, *Les Canals i la Navalla* (te. Àreu, 1933, Ll.xxii, 36). Potser forns de pega d'aquelles boscuries. Coll de *Forns*, prop de Rubí, a. 1145 (Cart. St. Cugat III, 140).

Altrament bastarà una enumeració d'exemples: *Coll del Forn*, te. Bagà; *Pla del Forn*, te. Gaià; *Serrat del Forn*, a Palmerola; riu del *Forn* a Baiasca; *Els Fornets*, a Llavorsí; un altre a Argelers, d'on, per la propensió rossellonesa a donar terminació femenina, costí el que costí, al nom i a les propietats d'una dona, un altre indret del mateix terme, s'anomena *La Forneda* i d'aquí passà a un seu hereu, d'on el *Puig del Furneda*, prop tots dos de Montbram (xxv, 45.8, 45.9, si bé el cartògraf, no sotmetent-s'hi, li diu *els Fournets*).

Més interessants, i subjectes a malentesos, són els NLL de les zones extremes on s'han conservat topònims en forma pre-catalana. En particular els de la del Nordoest. Justament en l'oronímia d'aquesta zona, és on apareix sovint el mot amb aplicació a un forat o cova de les muntanyes; d'allí és també la forma derivada *forna*, de la qual dono detalls i fites ja suficients en el DECat IV, 131a45-b33 (i amb disquisició etim. b34ss.). Quant al masculí trobem, p. ex. *lo Forn* de *Cortinos*, balmeta a Escàs d'Assua, *Forns* o coves *des Moros* a la roca del Forat (a Beranui d'Isàvena),

Però en els NLL d'aquesta zona apareix amb la -o conservada pròpia del pre-català arcaic: en el *Spill de Castellbò* (a. 1518), te. Surp: «un tros a la part de *lo Forno*»; en el de Llessui «l'afrontació ix a la spona de la faxa del vedre de'n R., sobre *lo Forno*» (f° 115r i 117r). En plural «es *Fornos*», pda. d'Adons (xix, 185; amb la metafonía o-u > u-o, cf. infra). I a la Vall d'Aran, amb l'aspiració gascona, *goelb* ['deu, ullal'] de *Horno* (pron. *de úrnu*): l'indret on el riu Nere (afl. esq. Garona, te. Viella), subterrani des del forat *det Hòro*, torna a emergir a la superfície (PVAR Gc, 55, § 46A, 509b, 43ss.).

Forno s'ha fet famós per la coneguda finestra roquera que donà nom a l'aspra i altíssima valleta i al gran pic de COMA-LO-FORNO, en la V. de Boí (3030 alt.); en l'aresta Est del Barranc de *Coma-lo-forno*, que baixa de NO. a SE. hi ha «lo portell de *komalofórno*, que passa del barranc de Coma-lo-forno al de Comales-Torres» (m'explicaven els guies més savis); i és allí també «l'Altar de les Remenegueres», que permet passar des d'aquest pletiu a l'Estany de la Llossa, per sota la cresta que baixa del gran pic: crec que és aquest portell, i pas, el *forno* que ha donat nom a la coma renomada (DECat I, 2338ss.; Top. V. Boí I, 10). N'hi ha parònims dins la regió: *Coma-lo-furno*,¹ veïnat de bordes a l'alta vall de Castanesa; i un altre compost *komalofúrno* altre cas del *Furno*, canal afl. del Barranc de Fous, a l'alta Ribagorçana, te. Mon-

tanui, al NO. de Viuerri (xix, 158.13), on potser és la canal mateixa (còrrec estret i molt pendent) la que, comparada a un avenc o forat encofurnat, ha donat el nom.

El que dificultava la comprensió d'aquest nom (i conduí a les deturpacions *Comolo*, *Comolos*-) (Top. V. Boí, l. c.), és la construcció asindètica (sense *de*) i la manca d'elisió de l'article, coses xocants i inexplicables per al pireneista foraster. Però que en la toponímia de la zona s'exemplifiquen a grapats. En el femení: *Plana-lo-faro*, te. Calbera; *Coma-lo-plano*, ibid. (xix, 62.15, 63.18), tan soldat, que alguns ho dissimulen en *komanoplano*; *Font-l'arguila*, *Font-la-Teula*, *Font-la-Passada*, així com «*lo Cap-la-Roca*» (xvii, 186). I fins en el vessant O. de la Conca de Tremp: *Font-lallena*, *Serrat-la-Junça*, *Cap-la-Roca*, *Serrat-la-Viuda*, *Clot-la-Boga* (xvii, 111.5, 111.2, 109.10, 106.10, 107.17). Més al S. o SO.: *Font-la-Pomera*, *Font-la-Hedra*, *Font-la-Carbonera*, a Mont-rebei (xviii, 118.27, 120.3, 123.11); i a Montgai: *lo Cap-la-Costa*, *Font-la-Llena*, *Font-la-Serp* (xvii, 136.3); i en plural: *Barranc-las-Fons* a Montgai (xiii, 136.3), *Camp-las-Eras* a Llitera (xviii, 139.7).

Amb el masculí *lo*, no menys copiós, advertint que llavors no s'hi fa elisió de la vocal de l'article: ni més ni menys que en *Coma-lo-forno*. Així veiem *Pallero-lo-Muro*, te. Denui (xix, 138); *Pu-lo-cuervo*, tossalet a les Viles del Turbó (xix, 78); *Paleta-lo-Grau*, te. Denui (xix, 108); *Pico-lo-mallo*, te. Castanesa (xix, 142); *Coma-lo-far* (pron. *komalofá*), te. Espluga de Serra (xviii, 199); la *Colomina-lo-Rat*, te. Alsamora (xviii, 122.18).

Cap a Tremp això ja minva, en el masculí, però encara hi veig *Font-lo-Pou*, a la Vileta d'Eroles (xviii, 102.23); i a Llastarri on *Coma-lo-Baró* s'ha contret en *komalobró* (xviii, 193.22); i *Clot-lo-Ba* 'clot del ban (o de l'albar?) a Castissent (xviii, 115.27). En fi, ja en el S. xvi, en *Spill de Castellbò*: «tira a lo pigol de les Ribes Roges», «devalle a lo coll de lo Pano, te. Torm», «devalle al collet de lo *Forer*», ib., «va a lo *Faro* de Sorre», te. Llessui (f° 117r, 49r, 119r).

També en les terres de substrat mossàrab, hi ha casos de la variant pre-catalana en -o: *Los Fórnos*, a l'Ebre, pda. de Benissanet (xiii, 98.9 i en altres dos llocs); *Mas de Fornos*, te. Guiamets (xiii, 25.8). Ara bé, en aquelles comarques s'ha produït sovint la ultracorrecció hiper-catalanitzant, consistent a afegir-hi una -l final espúria (*nítols*, *tífols*, *nínxol*, *cérvol* etc.), d'on, p. ex., el nom de la Serra de *Pàndols* (< PANDOS 'cims abombats, convexos').

Això ha conduït a la forma, després predominant i definitiva, del nom important FORNOLS, poble del Matarranya. Però la documentació antiga ens prova que fou originàriament *Fórnos*. Així a. 1209 (BSCC xxviii, 367); id. en el doc. de 1209 p. p. Mz.Pi. (*Cantar de Mio Cid*, p. 665); 1280: *Fornos* en les dues sèries de *Rationes Decimarum* (p.p. Rius Serra II, 103, 112); mentre que avui trobo generalitzada la pron. *fórnoles* (Calceit, Portellada, Mont-roig, Torredarques,